

PLUTARCHOS: O SÓKRATOVOM DAIMONIU

Plutarchos

Plutarchos bol jedným z najplodnejších antických autorov. Na Slovensku je známy predovšetkým svojimi životopismi slávnych Grékov a Rimanov. Druhá časť jeho rozsiahleho diela, tzv. *Moralia*, zostáva slovenskému čitateľovi dostupná len vo veľmi fragmentárnej podobe, a aj to iba v českých a často ťažko dostupných starších prekladoch. Náš prekladateľský počín vychádzal čiastočne zo skromného želania rozšíriť túto fragmentárnu dostupnosť Plutarchovho diela a čiastočne zo snahy obohatiť česko-slovenskú tradíciu sokratovských skúmaní. Veríme, že predkladané časti z Plutarchovho spisu *De genio Socratis* obohatia pramennú bázu antických bádanií dostupnú v slovenčine a že tak podporíme slovenský výskum v tejto oblasti.

Dej tohto pomerne krátkeho Plutarchovho dialógu je situovaný do obdobia tzv. *Thébskeho povstania proti tyranom* (379 pred Kr.), ktorého ústrednou postavou bol Epameinondas. Exkurz o Sókratovom daimoniu pôsobí z hľadiska hlavného námetu diela umelo a jeho spojitost' s dejom nie je vôbec jasná.¹ Na druhej strane táto vnútorná „schizma“ dialógu nám umožnila bez rušivých momentov vyňať pasáže o Sókratovom daimoniu. V prvej preloženej časti (580 B 2 – 582 C 11) sa pozornosť sústreďuje na povahu Sókratovho daimonia. V druhej časti (588 B 8 – 594 A 7) spája Plutarchos Sókratovo daimonion s pytagorovským mýtom. V intencii orfického mýtu a teórie sťahovaní duší sa definuje vzťah medzi autonómnosťou ľudského konania, nadobúdaním cnosti a božskou nevyhnutnosťou. Plutarchov text o Sókratovom daimoniu je príkladnou ukážkou chápania tohto fenoménu v antike – je exemplárnym pohľadom na daimonion antickými očami (podobne daimonion chápu aj iní antickí autori, napríklad Apuleios a Maximos z Tyru či novoplatonici). Plutarchova nadväznosť na Platónove dialógy

¹ Bádateľ Riley vidí spojitost' medzi historickou a filozofickou časťou tohto dialógu práve v osobe Sókrata, ktorý dokázal byť zároveň dobrým občanom, plniacim si svoje povinnosti, i dobrým filozofom, ktorý sa teší priazni bohov (Riley, M. (1977): *The Purpose and Unity of Plutarch's De Genio Socratis*. *Greek, Roman and Byzantine Studies*, 18 (3), 257-274).

(najmä Faidón a Timaios) nás presviedča o tom, že orfický a mystický pohľad na daimonion nijako neprotirečí správam o daimoniu u Platóna, práve naopak, organicky sa s ním spája. Veríme, že tento preklad povzbudí sokratovských bádateľov, aby znovuobjavili, alebo aspoň k prehodnotili filozofický význam Sókratovho daimonia a jeho filozofie.

Preklad vznikol v rámci špecializovaného prekladového seminára Grécky seminár – filozofia, ktorý sa v intenzívnej forme (niekedy aj viackrát do týždňa) realizoval počas celého akademického roka 2012/2013. Pri prekladaní sme sa pridržovali najmä Sievekingovho kritického vydania.² De genio Socratis patri z technického hľadiska k mierne poškodeným textom, obsahujúcim viacero lakún a gramatických nejednoznačností, preto vyžaduje množstvo emendácií. Pri prekladaní sme preto konfrontovali Sievekingovo vydanie so starším Bernardakisovým vydaním.³ Náš preklad vznikol aj v kritickej konfrontácii s už existujúcimi staršími anglickými prekladmi.⁴

* * *

(580 B 2 – 582 C 11)

(Galaxidoros): „Preto si aj ten váš Sókratés, Simmias, podľa môjho názoru osvojil rozumný a filozofickejší spôsob výchovy a vedenia reči. Vybral si totiž nestrojenosť a jednoduchosť, lebo tie sú niečím šľachetným a najväčšími milým pravde. Zbavil sa pýchy a rozptýlil ju medzi sofistov ako čosi, čo najviac zakaľuje filozofiu.“ Potom prehovoril Teokritos: „Čo ty na to, Galaxidoros? Aj teba presvedčil Meletos o tom, že Sókratés pohrdal božskými vecami? Z toho ho totiž obžaloval aj pred Aténčanmi.“ „V žiadnom prípade,“ odpovedal Galaxidoros, „aspoň čo sa božských vecí týka! Naopak, prijal Empedoklovu a Pytagorovu filozofiu plnú prízrakov, mytológie a poverčivosti, ktorá bola navyše celá plná mysticizmu a navykol ju mať zmysel pre skutočné veci a trpezlivosťou nasledovať pravdu.“

„Nech je teda tak,“ povedal Teokritos, „ale to Sókratovo daimonion, milý priateľu, nazveme klamom, alebo niečím iným? Lebo nič z toho, čo sa hovorí o Pytagorovi, sa mi nezdá pri veštení také veľké a božské ako Sókratovo daimonion. Myslím si o tom jednoducho toto: Tak, ako Homér postavil Aténu po boku Odyssea, aby mu pomáhala pri všetkých namáhavých veciach,⁵ aj daimonion poskytlo Sókratovi akýsi zrak, ktorý ho sprevádzal životom. Tento zrak kráčal pred ním a zosielať mu svetlo⁶ vo veciach neistých a nepochopiteľných pre ľudské uvažovanie. V týchto situáciách mu daimonion často za-

² *Plutarchi Moralia*, Leipzig: Teubner 1929.

³ *Plutarchi Chaeronensis Moralia*, Leipzig: Teubner 1891.

⁴ Ide najmä o preklad P. H. De Lacyho a B. Einarsona: *On the Sign of Socrates*. In: *Moralia VII*. Loeb Classical Library. London, Cambridge, Harvard University Press 1959, z ktorého sme čerpali aj časť informácií uvádzaných v poznámkovom aparáte.

⁵ Homér, *Od.* XIII 301. Homérov text citovaný u Plútarcha neprekladáme do slovenčiny prízvukovou nápodobou hexametra. Myšlienky, ktoré tieto verše vyjadrujú, len voľne včleňujeme do prekladu.

⁶ Homér, *Il.* XX 95.

znievalo v ušiach a božským spôsobom inšpirovalo jeho rozhodnutia. Podrobnejšie sa na tieto dôležité veci treba pýtať Simmia a ostatných Sókratových spoločníkov. Rozpoviem Vám však to, čo som zažil ja osobne. Keď sme boli u veštca Eutyfróna, stalo sa – a ty, Simmias, sa na to pamätáš –, že Sókratés kráčal smerom hore k Symbolónu a k Andokidovmu⁷ domu, pričom sa stále Eutyfróna na niečo vypytoval, a tak ho žartovným spôsobom privádzal vskutku až do pomykova. Náhle zastal, zmlkol a na dosť dlhý čas sa zamyslel. To bolo asi jeho daimonion. Potom začal kráčať po ulici truhlárov. Jeho priatelia sa preto museli vrátiť späť k nemu, hoci boli už ďaleko vpredu. Mnohí sa hromadne obracali. Medzi nimi som bol aj ja, držiac sa stále pri Eutyfrónovi. Nejakí mladíci sa však držali pôvodného smeru, lebo chceli vyskúšať Sókratovo daimonion. Pritiahli k sebe aj hráča na píšťalu Charilla, ktorý so mnou prišiel do Atén ku Kebetovi. Keď však kráčali ulicou sochárov popri súdoch, stretli veľké stádo sviň. Boli celé od hnoja a rútili sa jedna vedľa druhej tak tesne, že sa im už nedalo vyhnúť. Do jedných svine narážali a podoberali ich svojimi rypákmi, iných aspoň poriadne zašpinili hnojom. Keď potom Charillos prišiel domov, mal celé nohy i šaty od hnoja. Odvtedy si vždy s úsmevom na tvári spomíname na Sókratovo daimonion a veľmi sa zamýšľame nad tým, či azda niekedy toho muža jeho božstvo opustí alebo prestane chrániť.“

Na to Gallaxidoros povedal: „Myslíš si, Theokritos, že Sókratovo daimonion malo nejakú zvláštnu a nezvyčajnú silu? Alebo je to tak, že tento muž si na základe svojej skúsenosti osvojil nejakú časť nevyhnutnosti vládnucej nad všetkými a vo svojom úsudku o nejasných a nedokázateľných veciach sa priklonil na niektorú zo strán? Tak, ako jedno malé závažie samo osebe nevykloní miskú váh, ale keď sa pridá k závažiu, ktoré je v rovnováhe s niečím iným, ťahá celok k sebe, aj kýchnutie, dajaká predtucha alebo nejaké iné podobné znamenie, keďže je ľahké, ťažko prinúti myseľ, ktorá je už o niečom presvedčená, konať. Keď sa však pridá na stranu jedného z dvoch protikladných úsudkov, rozrieši spor a odstráni nerozhodnosť, takže môže nasledovať rozhodnutie a konanie.“ Nato sa ozval môj⁸ otec: „Naozaj som aj ja sám, Galaxidoros, od nejakého megarika počul – ktorý to mal zas od Terpsióna⁹ – že Sókratovo daimonion bolo len kýchnutie, či už jeho samého, alebo iných. Totiž keď kýchol niekto iný sprava, či už vzadu, alebo vpredu, vraj to Sókrata viedlo ku konaniu. Ak však niekto kýchol zľava, od konania ho to odvracalo. Jeho vlastné kýchnutia ho v konaní buď utvrdzovali, a to v prípade, že niečo ešte len plánoval, alebo zadržovali a odrádzali v prípade, že už niečo robil.“

Zamýšľam sa však nad tým, prečo nepovedal priateľom, že sa riadi kýchaním, ale vyhlasoval, že to, čo mu v niečom bráni a k niečomu ho pobáda, je božské daimonion. Lebo keby to tak nebolo, bolo by to vskutku znakom akejsi prázdnej zaslepenosti a pýchy, a nie pravdivosti a jednoduchosti, ktorými podľa nás tento veľký muž naozaj vyniká nad

⁷ Andokides (440 – 390 pred Kr.), prooligarchický rečník, obvinený z bezbožnosti spoločne s Alkibiadom v Aténach roku 415 pred Kr.

⁸ Otec Kafisia, rozprávača celého príbehu, bližšie neznámy Polymnis.

⁹ Terpsion z Megar, Sokratov druh. Spomína ho Platón vo *Faidonovi* (59c) a vystupuje aj ako hovorca v dialógu *Theaitetos*.

davom ľudí. Hovorím o možnosti, že Sókratés by sa dal vyviesť z miery, odvrátiť od činov a že by opustil predchádzajúce rozhodnutia len na základe nejakého vonkajšieho zvuku alebo kýchnutia. Zdá sa však, že Sókratove motívy sa pri konaní čohokoľvek vyznačovali vždy neochvejnou rozhodnosťou, akoby vyplývali zo správneho úsudku a pevných zásad. Hoci mohol mať viac majetku vďaka priazni darcov, po celý čas svojho života dobrovoľne zotrval v chudobe, a ešte z toho mal aj radosť. Nikdy neopustil cestu filozofie, hoci mal na nej toľko prekážok. Napokon, neustúpil ani naliehaniu priateľov, aby sa zachránil útekem, ktorý preňho s veľkou horlivosťou a dôkladnosťou pripravili. Potom neustúpil ani pred smrťou, ktorá sa neodvratne približovala, ale držal sa stále – a to aj v najhoršom – neochvejného úsudku. Toto všetko totiž nie je znakom človeka, ktorého názor sa mení podľa toho, ako si kedy kýchne alebo ako sa mu zazdá nejaká predtucha, ale znakom človeka, ktorého na jeho ceste k dobru vedie nejaká väčšia autorita a vyšší princíp.

Z počutia viem, že Sókratés pred niektorými priateľmi predvídal aj porážku aténskeho vojska na Sicílii.¹⁰ Spomeniem ešte niečo, čo sa stalo dávno pred týmito udalosťami v súvislosti s Pyrilampom,¹¹ synom Antifóna, ktorého sme pri prenasledovaní pri Deliu¹² zranili oštepom a zajali. Keď počul od aténskych mierových vyslancov, že Sókratés s Alkibiadom a Lachetom zostúpili pri Rhegiste a že sa živí vrátili domov, často s pohnutím spomínal Sókrata, niektorých priateľov a spolubojovníkov, ktorí sa spolu s ním ocitli na úteku pri Parnethe a boli zabití našimi jazdcami len preto, že nepočúvli Sókratovo daimonion a utekali z boja inou cestou, než ich chcel viesť on. Myslím si, že o týchto veciach počul aj Simmias.“

Simmias odpovedal: „Veru často, a to od mnohých. Udalosti, o ktorých hovoríš nazaj spôsobili, že o Sókratovom daimoniu sa v Aténach veľa hovorilo.“

Potom sa ozval Feidolaos: „Ako teda, Simmias? Necháme Galaxidora, aby sa aj naďalej zahrával s tým, že bude degradovať také veľké dielo veštevstva na kýchanie a hlúpu poveru? Z týchto vecí si totiž robia žarty obyčajní ľudia a nevzdelanci a riadia sa nimi len pri bezvýznamných veciach. Ale keď na nich doľahnú väčšie nebezpečenstvá a dostanú sa do ťažšej situácie, ukazuje sa ako pravdivý Euripidov¹³ výrok: *Nik zo seba nerobí hlúpeho, keď na neho dolieha ostrije meča.*“

Potom sa ozval Galaxidoros: „Feidolaos, ochotne si vypočujem Simmiov názor na týchto vecí a rád sa ním dám spolu s vami presvedčiť, ak sa ukáže, že on sám sa priamo od Sokrata dozvedel niečo, čo by mohlo byť pre nás zaujímavé. To, čo ste hovorili ty a Polymnios, však určite nie je ťažké vyvrátiť. Podobne ako pre lekára sú pulz alebo pľuzgier síce niečím malým, ale môžu byť znakom niečoho vážneho, alebo podobne ako pre kormidelníka škrekot nejakého morského vtáka alebo rýchly prelet malého oblaku naznačuje príchod silného vetra a rozbúreného mora, aj pre dušu obdarenú veštevstvom

¹⁰ Išlo o porážku, ktorú utrpeli Aténčania počas peloponézskej vojny v roku 413 pred Kr. Por. Platón, *Theages* 129 D; Plutarchos, *Nikias* 13.

¹¹ Pyrilampes (cca 480 – 413 pred Kr.) bol Platónov vzdialený príbuzný a nevlastný otec.

¹² Bitka pri Deliu sa odohrala počas Peloponézskej vojny v roku 424 pred Kr.

¹³ Fragment z Euripidovej nezachovanej tragédie *Autolykos*.

môže malé kýchnutie alebo bezvýznamná povera – hoci sú to veci samy osebe malé – znamenať nejakú veľkú udalosť. Ani nijaké umenie nepodceňuje skutočnosť, že malými vecami sa dajú naznačiť veľké a že málo slovami sa dá povedať veľa. Predstav si, že by existoval negramotný človek, ktorý by videl niekoľko neporiadne napísaných písmen a ktorý by neveril, že niekto, kto pozná písmená, dokáže z nich čítať o veľkých bojoch, ktoré zvädzali naši dávni predkovia, o príbehoch zakladania miest alebo o veľkých činoch a utrpení kráľov. Tvrdil by však, že onomu človeku všetky tieto historické udalosti vyjavuje a rad za radom predstavuje nejaké daimonion. Isto by si sa, priateľu, schuti na takomto človeku zasmial. Preto aj ty dávaj pozor, aby sme sa ani my – ktorí naozaj nepoznáme povahu každého druhu veštenia, a najmä nie to, akým spôsobom odhaľuje budúcnosť – hlúpo nepohoršovali nad človekom, ktorý je výnimočne múdry a ktorý dokáže na základe oných vecí vyjavovať niečo o veciach nezjavných, pričom tvrdí, že ho v týchto činoch nevedie priamo kýchnutie ani nijaký hlas, ale daimonion.

V tomto bode si už dovoľím s tebou, milý Polymnis, nesúhlasiť. Obdivuješ síce Sókrata v tom, že filozofiu poľudštil najmä vďaka svojej jednoduchosti a nenamyslenosti, ale predpokladáš, že za onen príznak nepovažoval kýchnutie či nejakú poveru, ale priamo daimonion, akoby bolo nejakým bohom v tragédii. Lebo mne by sa naopak zdalo skôr divné, keby človek tak zdatný vo vedení rozhovoru a schopný tak vhodne používať slová ako Sókratés tvrdil, že všetky tieto veci mu nezvestuje priamo daimonion, ale akési kýchnutie. Je to podobné, ako keby niekto tvrdil, že ho zranil iba šíp, a nie šípm človek, ktorý ho vystrelil, alebo ak by tvrdil, že váhu telies nezisťuje ten, kto váži váhou, ale samotná váha. Lebo výsledok činnosti sa nedosahuje vďaka nástroju, ale vďaka tomu, komu tento nástroj patrí a kto ho pri nejakej činnosti používa. Aj príznak je len nejaký nástroj v rukách toho, kto ho používa, a tak niečo vyjavuje. Ale ak môže Simmias ešte niečo múdre dodať k tomu, čo som práve povedal, počúvajme ho, lebo sa asi v týchto veciach vyzná lepšie.“

(588 B 8 – 594 A 7)

(Kafisias): „Teokritos a ja sme sa opäť vrátili k Simmiovi, aby sme mohli využiť príležitosť porozprávať sa s Epameinondom. Tí už boli zahĺbení do vážneho skúmania, do ktorého sa už pred malou chvíľou pustili Galaxidoros a Feidolaos so svojimi priateľmi. Išlo o to, že nevedeli pochopiť, akú povahu má Sokratovo daimonion a z čoho pramení jeho sila. Aké argumenty postavil proti Galaxidorovmu výkladu Simmias, to sme nepočuli. Povedal však, že hoci sa Sókrata na tieto veci pýtal, nikdy od neho nedostal odpoveď. To bol aj dôvod, prečo sa ho vraj na to už viac nepýtal. Simmias ďalej povedal, že k Sókratovi často chodievali ľudia, ktorí tvrdili, že sa stretávajú s nejakou božskou silou prostredníctvom zraku. Tých však Sókratés považoval za šarlatánov. Dôkladne sa však vypytoval a veľkú pozornosť venoval tým, ktorí mu tvrdili, že počuli nejaký božský hlas. Simmias pokračoval týmito slovami: „To nás pri našich skúmaniach a vzájomných rozhovoroch viedlo k domnienke, že Sokratovo daimonion nebolo zrakovým vnemom, ale počutím nejakého zvláštneho hlasu alebo vnuknutím myšlienky na základe nejakej reči, ktorá ho dajakým nadprirodzeným spôsobom sprevádzala. Bolo to čosi podobné tomu, čo

sa odohráva vo sne. Ani vo sne nie je možné počuť skutočný hlas, ale ľudia, ktorí si vo sne niečo myslia, sa domnievajú, že naozaj počujú slová, ktoré im o tom hovoria. Takéto vnímanie prežívajú ľudia, keď sa im naozaj niečo sníva, a to vďaka utíšeniu a upokojeniu tela. Keď sú však v stave bdlosti, sotva môže ich duša počúvať vyššie sily, a to najmä v prípade, že sú obklopení hlukom vášní a zavalení kopou každodenných starostí. Vtedy nie sú schopní načúvať a napriamovať svoju myseľ na to, čo sa im chce zjaviť.

Sókratov duch bol však čistý a zbavený všetkých vášní. Pozemskými potrebami ho k telu pripútavalo len veľmi málo, a preto bol vnímavý a mimoriadne kultivovaný vo svojej schopnosti hlboko uvažovať na základe akéhokoľvek podnetu. Mohli by sme povedať, že týmto podnetom nebol zvukový vnem, ale čistá myšlienka bez hlasu, ktorou božstvo mysliacemu človeku zjavuje práve to, čo mu chce odhaliť. Hlas sa totiž podobá na úder dopadajúci na dušu, ktorá prostredníctvom uší – akoby násilne – prijíma nejakú myšlienku. To sa deje vždy vtedy, keď sa ľudia stretnú a rozprávajú. Rozum každého schopnejšieho človeka sa však drží danej myšlienky a vedie jeho múdru dušu, ktorá už nemusí dostávať nijaké rany. Duša sa ochotne poddáva rozumu, uvoľňujúcemu a zároveň krotiacemu pudy, ktoré však nie sú zmiatané protichodnými vášňami, ale akoby si samé uťahovali opraty na hladkej a vyrovnanej ceste.

Preto sa netreba čudovať ani vtedy, keď vidíme, ako sa veľké lode otáčajú vďaka účinku malých kormidiel, a ani vtedy, keď vidíme, ako sa ťažký hrnčiarsky kruh rovnomerne otáča pôsobením jemných dotykov končekov prstov. Tieto veci sa dokážu ľahko pohybovať napriek tomu, že nemajú dušu. Pohybujú sa totiž vďaka jemnosti a prepracovanosti toho, čo im dodáva impulz pohybu. Duša človeka je však živá a plná najrozmanitejších pohybov a popudov, ktoré ňou ťahajú ako nejaké laná. Práve preto je zo všetkých nástrojov jednoznačne najpohyblivejšia. Ak niekto začne o niečom uvažovať rozumom, jeho duša hneď dostane impulz, aby sa pohybovala smerom k veci, na ktorú človek myslí. Vtedy vášne a popudy vnikajú najhlbším smerovaním svojho pohybu do mysliacej časti duše, otriasajú ňou, sú ťahané vpred a pritom aj samy ťahajú a strhávajú so sebou celého človeka. Pri takomto niečom nám samotná myslená vec najlepšie umožňuje pochopiť, akú má veľkú strhujúcu silu. Lebo v stave pokoja sú kosti a šľachy bez akéhokoľvek vnímania – mäso a svaly sú plné vlhkosti a celé toto ťažké bremeno tela odpočíva a leží úplne nehybne. Len čo si však duša niečo zaumieni a vzbudí v sebe pudenie smerujúce k tejto veci, celý človek sa s vypätím všetkých síl a so záberom všetkých údov tela prudko vzpriami a – akoby dostal krídla – ženie sa k tomu, čo chce vykonať.

Vôbec nie je ťažké a vonkoncom nie nemožné predstaviť si spôsob pohybu, vzopätia a pudenia, ktorým duša za sebou ťahá bremeno tela, keď dostane nejakú myšlienku. Som totiž presvedčený, že tak, ako reč odohrávajúca sa v mysli dokáže bez akéhokoľvek hlasu a celkom bez námahy pohnúť človeka, takisto aj nejaký vyšší rozum by nás ľahko presvedčil o tom, aby sme svoj rozum a dušu k niečomu pohli, ak sa nás zvonku dotkne nejaká božskejšia duša. Takýmto spôsobom sa totiž celkom prirodzene dotýka reč s nejakou inou rečou práve tak, ako svetlo s jeho odrazom. Ľudské myšlienky si totiž vzájomne prostredníctvom hlasu vymieňame podobným spôsobom, ako keď niečo ohmatávame v úplnej tme. Myšlienky, ktoré však majú v sebe svetlo pochádzajúce od bohov, osvetľujú

len tých, ktorí sú schopní zahliadnuť ho. Nie sú pritom vyjadrené žiadnymi vetami ani slovami, ktoré ľudia používajú vo vzájomných rozhovoroch ako symboly umožňujúce im vidieť aspoň obrazy myslených vecí. Tie samotné však bežní ľudia priamo poznávať nemôžu. Dokážu to len tí, ktorí sú obdarení oným výnimočným božským svetlom.

Tých, ktorí tomu neveria a pochybujú, možno presvedčí a upokojí výklad o tom, čo sa deje s hlasom. Do vzduchu totiž narážajú artikulované zvuky a stáva sa z neho hlas a celok reči, ktorý sa dostáva k duši a preniká mysl'ou. Preto sa nemožno čudovať ani tomu, že aj božstvá sú schopné formovať vzduch na základe svojich myšlienok a že naznačovať výnimočným a božským mužom vďaka ich vnímavosti myšlienku boha je schopný ten, ktorý chce niečo povedať. Nie je pravda, že aj údery kopáčov v hlbokoj bani zachytávajú bronzové štíty len vďaka tomu, že sa v nich zvuky vychádzajúce z hĺbky zeme odrážajú, hoci ostatné bez povšimnutia unikajú pozornosti ľudí? Podobne aj reči božstiev prúdia všade okolo nás, ale zazvučia len v myšliach ľudí, ktorých zvykneme nazývať svätými a božskými, a to preto, lebo majú stíšenú povahu a pokojnú dušu.

Väčšina si však myslí, že božstvo pôsobí na ľudí len v spánku, a považuje za čudné a neuveriteľné, že by bohovia mohli podobným spôsobom inšpirovať ľudí aj v bdelom stave a za plného vedomia. Tento názor je však rovnako nezmyselný, ako keby niekto tvrdil, že hudobník hrá na nenapnutej a rozladenej lýre a že keď je pripravená a naladená na správnu tóninu, vtedy sa jej ani nedotkne. Ľudia si to myslia preto, lebo nevidia skutočnú príčinu vecí – nesúlad a nepokoj v dušiach, ktorého sa úplne zbavil náš priateľ Sókratés. Ved' ešte keď bol dieťa, jeho otec si vypočul akúsi veštbu, ktorá mu prikázala, aby nechal chlapca robiť to, čo bude sám chcieť. Nemal ho vraj do ničoho nútiť ani v ničom ovplyvňovať, ale mal dovoliť, by sa spontánnosť dieťaťa rozvíjala celkom slobodne. V ničom inom vraj nemal mať o Sókrata starosť, len sa mal zaňho modliť u Múz a u Dia ochraňujúceho námestia. Ako dôvod uviedla veštbu to, že jeho syn má v sebe niečo, čo ho bude v živote oveľa lepšie sprevádzať ako tisíce učiteľov a vychovávateľov.“

Asi takéto myšlienky, milý Feidolaos, sme mali o daimoniu za života Sókrata i po jeho smrti. Zároveň sme pohrdali výkladmi tých, ktorí šíрили reči o poverách, kýchaní a podobných nezmysloch. To, čo sme však počuli o týchto veciach od Timarcha z Chaironeie, bude možno lepšie zamlčať. Nevieť totiž, či sa jeho výklad nepribližuje viac mýtom ako rozumným vysvetleniam.“

Na tieto slová reagoval Theokritos: „V žiadnom prípade nič nezamlčuj, ale dôkladne nám vylož všetko, o čom hovoríš. Aj mýtický výklad sa totiž nejakým spôsobom dotýka pravdy, hoci nemusí byť úplne presný. Najskôr však povedz, kto bol ten Timarchos. Toho človeka totiž vôbec nepoznám.“

Simmias pokračoval vo svojom výklade: „Tomu sa ani nečudujem, milý Teokritos. Prišiel o život ešte ako celkom mladý. Poprosil Sókrata, aby bol pochovaný vedľa Lamprokla, Sókratovho syna,¹⁴ ktorý zomrel len niekoľko dní pred ním a ktorý bol jeho priateľom a rovesníkom. Bol vedený túžbou spoznať skutočnú povahu Sokratovho daimonia – filo-

¹⁴ Táto správa protirečí Platónovej informácii vo *Faidónovi*, kde sú zobrazení jeho traja synovia ešte ako žijúci a nedospelí (*Phaed.* 116b).

zofiu totiž zakúsil ešte ako veľmi mladý a plný šľachetných ideálov. So svojimi plánmi sa však zveril len mne a Kebetovi. Zostúpil do Trofoniovej jaskyne¹⁵ a vykonal tam všetky predpísané obety potrebné pre veštbu. Dole v jaskyni zostal dve noci a jeden deň. S naraďostenou tvárou sa vonku objavil až skoro ráno, keď už mnohí ani nedúfali, že žije a keď ho príbuzní začali už oplakávať. Najskôr sa poklonil bohu a vyhol veľkému zástupu prizerajúcich sa ľudí. Potom nám rozprával mnohé úžasné veci, ktoré údajne videl a počul.

Vraj keď zostúpil do veštiarne, najskôr ho obklopila veľká tma. Potom vykonal príslušnú modlitbu a celkom nehybne ležal dlhý čas, pričom nevedel jasne rozlíšiť, či bdie alebo či sa mu niečo sníva. Celkom určite sa mu však zdalo, že mu hlavou otriasol silný rachot a že mu duša vyšla von cez rozostúpené švy na lebke. Ako sa duša vzdľavovala od lebky, pociťovala vraj veľkú radosť z toho, ako sa zmiešava s priezračným a čistým vzduchom. Zdalo sa mu, že vtedy sa konečne nadýchla po dlhom čase, ktorý dovtedy strávila stiesnená v tele. Tiež sa mu zdalo, že jeho duša je zrazu akási väčšia ako predtým – podobne, ako keď sa nafúkne lodná plachta, do ktorej sa oprie vietor. Potom celkom zreteľne počul, ako mu nad hlavou krúži nejaký tlmený svišťavý zvuk, ktorý prechádzal do príjemného hlasu. Keď sa mu znovu vrátil zrak, nevidel pod sebou zem, ale akési ostrovy osvetľované slabučkým ohňom.¹⁶ Tie si vzájomne vymieňali farby takým spôsobom, že sa zdalo, akoby ich zakaždým niekto natrel iným náterom. Túto zmenu však spôsobovala len meniacia sa farba svetla.

Ostrovy sa mu vraj zdali čo do množstva nespočítateľné a čo do veľkosti vskutku obrovské. Nie všetky boli rovnaké, ale každý z nich mal oválny tvar. Nadobudol vraj dojem, že ich krúživý pohyb sprevádza prenikavý a pritom príjemný zvuk vydávaný éterom.¹⁷ Zdalo sa mu, že vľúdnosť onoho hlasu, ktorý sa zlieval zo všetkých ostrovov naraz, je v úplnom súlade s plynulosťou ich pohybu. Medzi ostrovmi sa rozlievalo čosi ako more či jazero, ktoré svojimi zlievajúcimi sa farbami prežiarilo samotnú temnotu. Zopár ostrovov plávalo cez akúsi úžinu, unášané na druhú stranu prúdu.¹⁸ Mnohé iné však boli veľkou silou nepravidelne strhávané šikmými smermi, pričom sa niektoré takmer potápali. Niekde bolo more veľmi hlboké, a to hlavne smerom na juh, inde sa tu a tam objavovali nevelké plytčiny.¹⁹ Na mnohých miestach sa voda vylievala a potom opäť ustupovala, ale tieto prílivy a odlivy neboli vôbec veľké. Farba vody bola na niektorých miestach dobre rozlíšiteľná a naozaj pripomínala more. Inde však vôbec nebola čistá, ale akoby zliata z viacerých druhov a pripomínala skôr močiar.

Ostrovy boli raz unášané prúdmi, inokedy sa vracali späť. Nedostávali sa však presne na to isté miesto ani neopisovali kruh. Prúdy skôr jemne obmieňali svoj tok, ktorý

¹⁵ Trofonius bol mýtická postava, údajný zakladateľ Apolónovej veštiarne v Delfách. Trofoniova jaskyňa, ktorá tiež slúžila ako veštiareň, sa nachádzala v Plutarchovom rodnom kraji, v Boiotii.

¹⁶ Nasledujúci obraz určitým spôsobom opisuje nočnú oblohu.

¹⁷ Pravdepodobne ide o pytagorovskú harmóniu sfér. Por. Platón, *Tim.* 67b-c; 80a-b.

¹⁸ Prúd predstavuje nebeský rovník (časť nebeskej sféry, ktorá má najrýchlejší zdanlivý pohyb); ostrovy, ktoré ním prechádzajú, sú hviezdy a planéty; úžina pravdepodobne symbolizuje zvieratník.

¹⁹ Plytčiny predstavujú pravdepodobne hmloviny a Mliečnu dráhu, ktoré sú v hlbokjej nočnej tme viditeľné aj voľným okom.

svojím otáčavým pohybom vytváral akýsi nepravidelný vír.²⁰ Bolo len prirodzené, že more sa čo najviac prehýbalo do stredu víru, ktorý bol všade navôkol. Zdalo sa mu, že sa preliačuje dovnútra o trochu menej ako o osem²¹ dielov z deviatich predstavujúcich veľkosť mora. To vraj malo dva široké otvory, ktoré chrlili oheň a do ktorých smerovali valiace sa prúdy vody. Tá sa však väčšinou nedostávala dnu, ale v horúcom vare sa so syčaním a bublaním vracala späť. Okolité more preto už nebolo tmavomodré a sivé, ale oveľa svetlejšie a belšie. Pohľad na všetky tieto veci mu vraj prinášal veľkú radosť.

Keď sa však pozrel smerom nadol, uvidel veľkú zaoblenú priepasť, ktorá svojím tvarom vzbudzovala dojem, že na tom mieste bola vyseknutá veľká guľa. V temnote bol samý nepokoj a zmätok, lebo sa z nej často ozývali chrlivé zvuky. Potom bolo počuť časté kvílenie stonajúcich zvierat, nespočetné náreky nemluvniat, striedajúce sa bedákanie mužov a žien, skrátka, najrozmanitejší hluk a lomoz, vychádzajúci zo samého dna priepasti,²² pričom sa to všetko zlievalo do celkom nerozlíšiteľnej zmesi zvukov. Scéna, ktorú videl a počul, ho na smrť vydesila. Po nejakom čase – hoci nikoho nevidel – počul hlas, ktorý sa ho spýtal: „Timarchos, čo sa túžiš dozvedieť?“ On mu odpovedal: „Úplne všetko. Vari je tu niečo, čo by nebolo zaujímavé?“ Hlas vzápätí pokračoval: „My máme podiel len na veciach, ktoré sa týkajú žijúcich ľudí.“²³ Tamtie veci sa týkajú iných bohov. Ak chceš, môžeš sa však niečo dozvedieť o svete, ktorý spravujeme. Je to Persefonin podiel, tvoriaci len štvrtinu z celku tak, ako ju ohraničuje Styx.“²⁴ Keď sa ho spýtal, čo je to Styx, hlas mu odpovedal: „Cesta do Hádu, ktorá na opačnej strane vystupuje vpred a na samotnom vrchole pretína pozemské svetlo. Dosahuje, ako vidíš, najhlbšie dno Háda, ale tokom vracajúcim sa späť sa dotýka ľudského sveta, a tak vymedzuje najkrajnejší úsek všetkého, čo existuje.

Sú však štyri počiatky všetkého: prvý sa týka života, druhý pohybu, tretí vzniku a štvrtý zániku. Prvý spája s druhým Jednotka prostredníctvom neviditeľného, druhý počiatok s tretím zasa rozum prostredníctvom Slnka a napokon tretí napája na štvrtý príroda pôsobením Mesiaca. Na každé z týchto spojení dohliada jedna zo sudičiek, dcér Nevyhnutnosti, ktoré strážia kľúče: na prvé Atropos, na druhé Klotho a na to, ktoré je obrátené smerom k mesiacu, Lachesis. Okolo tejto poslednej sa skláňa všetok vznik smerom nadol. Ostatné ostrovy totiž obývajú bohovia. Mesiac, ktorý je sídlom pozemských bohov, sa

²⁰ Vír pravdepodobne predstavuje zdanlivú dráhu planét, ktorá vzniká zlúčením ich vlastného pohybu so zdanlivým pohybom nebeskej sféry.

²¹ Akuzatív miery, osem deviatín. More predstavuje pravdepodobne zvieratník. Osem častí celku je osem šesťdesiatín poludníka. To predstavuje 48 stupňov, čo zhruba zodpovedá vzdialenosti medzi obratníkmi.

²² Priepasť reprezentuje pravdepodobne Hádes, jej dno Tartaros.

²³ Hlas, daímón, vystupuje ako nižšie božstvo, ktoré funguje ako prostredník medzi svetom ľudí a svetom bohov.

²⁴ Prvá časť predstavuje oblasť za nebeskou sférou. Druhá časť leží medzi nebeskou sférou a dráhou Slnka. Tretia časť je medzi dráhou Slnka a dráhou Mesiaca. Persefonin podiel, štvrtá časť, pravdepodobne zahŕňa aj oblasť Hádu, ktorá je totožná s oblasťou pod Mesiacom, teda so Zemou. Stotožnenie Hádu so Zemou je fenoménom vyskytujúcim sa najmä v rímskom období (Varro, *De Lingua Latina* 5.66; Plutarch, *De primo frigido* 948 E), no je veľmi pravdepodobné, že toto spojenie existovalo už skôr (por. Platón, *Crat.* 403 E; Aeschines, *Ag.* 1386-7; Homér, *Il.* 9. 457).

vyhýba rieke Styx, pretože jeho dráha je trochu vyššie. Raz za dve obdobia, z ktorých každé trvá stosedemdesiatšedem obehov, však rieka Mesiac pohltí. Vtedy duše od veľkej hrôzy a strachu kričia, lebo sa na ne Styx valí s celou svojou silou. Mnohé z nich – tie, ktoré sa sklzávajú po okrajoch Mesiaca – strháva smerom dole Hádes. Iné však zdola k sebe vytáhuje Mesiac, a to najmä tie, ktorým sa podarí plávať smerom k nemu. Ide o duše, ktoré práve šťastne ukončili kolobeh zrodu a nie sú poškvnené ani nečisté. Na takéto duše totiž Mesiac zosiela blesky a strašné zvuky a bráni im tak priblížiť sa k nemu bližšie. Duše potom oplakávajú svoj osud a celkom zronené sa rútia smerom nadol, aby sa znovu narodili, ako môžeš aj sám vidieť.“

Timarchos vraj hlasu povedal: „Ale ja nevidím nič okrem mnohých hviezd mihajúcich sa okolo priepasti. Jedny do nej zapadajú a iné naopak vyrážajú veľkou rýchlosťou zdola nahor.“

Hlas mu odpovedal: „Ani nevieš, že vidíš, samotných bohov. Rád ti poviem, ako to v skutočnosti je. Každá duša dostala podiel na rozume. Sama osebe nie je nerozumná a bez schopnosti uvažovania. Jej časť, ktorá sa spojí s telom a jeho vášňami, sa však mení k horšiemu a počas rozkoší a bolesti sa obracia k nerozumnému. Nie každá duša sa však zmiešava s telom rovnakým spôsobom. Niektoré sa ponorili do tela, ktoré ich pôsobením vášní skrz-naskrz úplne rozvrátilo. Tieto duše sa potom líšia len spôsobom života. Iné duše sa len čiastočne zmiešali s telom, pričom mimo tela si ponechali časť, ktorá zostala najčistejšia. Tá nie je ťahaná vášňami, ale s hlavou človeka, ponoreného akoby do veľkej hĺbky, je voľne spojená ako akási bója plávajúca na povrchu a naznačujúca smer. Keďže bója sa vždy drží hore, duša sa podľa nej orientuje správnym smerom za predpokladu, že ju poslúcha a nenechá sa ovládať vášňami. V bežnom jazyku sa dušou nazýva časť úplne ponorená²⁵ do tela, ktoré ju nesie. Tú časť, ktorá unikla záhube, väčšina ľudí nazýva rozumom a domnieva sa, že je v nich samých – podobne by sa mali aj v zrkadlách nachádzať veci, ktoré sa v nich len odrážajú. Tí, ktorí majú správnu mienku však túto časť duše nazývajú bohom,²⁶ ktorý je akoby niekde mimo.“

Uvedom si, Timarchos, že zdanlivo zhasínajúce hviezdy, sú duše úplne sa ponárajúce do tela. Tie však, ktoré sa akoby opätovne rozsvetujú, tak že ich možno opäť zospodu vidieť, pričom sa zbavujú hmly a temnoty, akoby zo seba striasali prach a hlinu, sú duše vystupujúce z tiel ľudí po ich smrti smerom nahor. Hviezdy, ktoré sa zas nesú celkom nahor, sú démoni ľudí, o ktorých sa hovorilo, že majú rozum. Keď sa budeš modliť, zistíš, akým putom je každý pripútaný k duši, ktorá mu patrí. Pokús sa dobre zaostriť zrak, aby si uvidel, aké spojenie viaže každého jedného s príslušnou dušou.“

Keď hlas doznel, Timarchos lepšie zaostril zrak a videl, že niektoré z hviezd sa trasú viac a niektoré menej. Bolo to niečo podobné, ako keď na mori vidíme pohybujúce sa korkové plaváky označujúce siete. Niektoré sa podobajú zapletajúcim sa vretenám, keďže sa pohybujú nepravidelným a zmätočným kruhovým pohybom – nie sú totiž schopné udržať priamy smer svojho pohybu. Hlas mu to vysvetľoval tak, že niektoré hviezdy dokážu udržať priamy a usporiadaný pohyb, lebo ich ovládajú krotké duše, ktoré v nich

²⁵ Por. Platón, *Phaedr.*, 248 A.

²⁶ Por. Platón, *Tim.* 90 A.

vd'aka správnej výžive a výchove nespôsobujú príliš nepoddajnú a divokú nerozumnosť. Iné hviezdy, ako hovoril hlas, sa často vychýľujú smerom nahor a nadol nepravidelným a neusporiadaným pohybom – akoby sa snažili utrhnúť z nejakej reťaze – a bojujú tak so svojou nepoddajnou a nevychovanou povahou, pričom raz nadobudnú silu a oblúkom sa ťahajú doprava, inokedy sa však skláňajú pod ťarchou vášní a sú strhávané vlastnými previneniami. Potom sa ale znovu vzchopia a nadobudnú silu.

Spojenie s rozumom vystupuje ako uzda nasadená na nerozumnú časť duše.²⁷ Keď sa uzda zatiahne, navodzuje v duši to, čo ľudia nazývajú ľútosťou nad hriechmi a hanbou pri pohľade na všetky nezákonné a nekontrolované rozkoše, ktorých sa dopustila. Uzda spôsobuje priamo vo vnútri duše rany a veľkú bolesť, keďže ju nasilu krotí zložka, ktorá v nej začína prevládať. Duša je takto trestaná dovtedy, kým sa nestane poslušnou a celkom neškodnou ako nejaké prítulné domáce zviera. Už nepotrebuje rany a bolesť, ale prítomnosť boha vníma celkom zreteľne cez znaky a symboly. Duše takéhoto druhu sa neskôr pomalými krokmi približujú k tomu, čo je naozaj správne. No tie, ktoré sú od samého počiatku a zrodu učennivé a ktoré poslúchajú svojho démona, sú inšpirované bohom, a preto sa z nich stávajú veštcí.

„Myslím,“ vysvetľoval hlas, „že si počul o duši Hermodóra z Klazomen, ktorá je presne taká. Hovorí sa, že v noci i cez deň celá opúšťala telo a blúdila po mnohých miestach. Potom sa doň opäť vracala plná poznatkov o mnohých veciach a činoch, o ktorých iní len podrobne rozprávali, no ona ich zažila doslova na vlastnej koži. To sa s ňou dialo až dovtedy, kým sa jeho bezduchého tela zradou vlastnej ženy priamo doma nezmocnili nepriatelia a nespálili ho.“ Potom ho hlas upozornil na to, že tento výklad nie je celkom pravdivý. Duša Hermodora vraj totiž nevychádzala z tela, ale zakaždým len poslušne uvoľňovala putá svojmu démonovi a tak mu umožňovala, aby putoval okolo sveta. Démon tak mohol duši podrobne rozprávať o všetkom, čo vo svete videl a počul. No tí, čo sa zbavili jeho tela, keď spal, dodnes za svoj čin pykajú v podsvetí.

Hlas potom kázal mladíkovi odísť a prisľúbil mu, že všetky tieto veci jasnejšie spozná až o tri mesiace. Keď hlas úplne stíchol, Timarchos sa vraj otočil, lebo chcel vidieť, kto sa to s ním celý ten čas rozprával. V hlave však opäť pocítil prudkú bolesť, akoby mu ju niekto veľkou silou zovieral. Potom vraj už vôbec nevnímal, čo sa s ním deje. Pamätal si len to, ako sa prebral a videl, že leží vedľa vchodu do Trofóniovej jaskyne – presne tam, kde si pôvodne ľahol.

To je teda celý Timarchov príbeh. Keď prišiel do Atén, splnila sa predpoveď hlasu a o tri mesiace naozaj zomrel. Všetci sme sa veľmi divili a keď sme o tom rozprávali Sókratovi, vyčítal nám, že sme mu o tom všetkom neporozprávali ešte za Timarchovho života. Bolo mu ľúto, že sa už nemôže od Timarcha podrobnejšie dozvedieť veci, ktoré ho veľmi zaujímali.

Dúfam, Theokritos, že moje rozprávanie o Timarchovi, naplno uspokojilo tvoju zvedavosť, pokiaľ ide o jeho príbeh. Pouvažuj však, či by sme nemali do diskusie zatiahnuť aj nášho hosťa z ďalekej cudziny. Takéto skúmania sú totiž pre božských mužov, ako je

²⁷ Por. Platón, *Phaedr.* 253 C.

on, vždy niečím milým a im vlastným.“ Na Simmiovie slová hneď reagoval sám Theanor, ktorý ich prišiel navštíviť až z ďalekého Krotónu: „A nenecháme radšej o týchto veciach hovoriť Epameinonda, ktorý vám povie asi to isté čo ja?“ Vtedy sa môj otec pousmial a Theanorovu výhovorku komentoval slovami: „To je celý on. Len mlčí a váži každé slovo. Zo všetkého najradšej len počúva, aby sa čím viac dozvedel. Veď aj Spintharos z Tarentu, ktorý tam s ním dlho žil, o ňom často hovorí, že nikde a nikdy nestretol človeka, ktorý by viac vedel, a menej rozprával ako on. Nech sa teda už konečne prestane vyhovárať a aspoň raz dôkladne vyloží celý svoj názor na to, čo bolo povedané!“ Theanor na túto výzvu odpovedal takto: „Myslím si, že Timarchov príbeh by sme mali spísať a uložiť v chráme ako niečo nedotknuteľné a zasvätené Bohu. Čudujem sa, že sa v každej dobe nájdu aj takí, ktorí nebudú veriť tomu, čo nám tu dnes Simmias vyrozprával. Títo ľudia síce nazývajú boha milovníkom ľudí, a nie vtákov, no napriek tomu hovoria len o posvätných labutiach, hadoch, psoch a koňoch a neveria, že aj niektorí ľudia môžu byť vskutku božskí a bohom milovaní. Aj človek, ktorý miluje koňov, sa nestará o všetkých rovnako. Zo stáda vždy vyberie toho najlepšieho, oddelí ho od ostatných a samostatne ho živí, cvičí a nadovšetko miluje. Podobne aj tí, ktorí sú nad nami, si spomedzi nás akoby zo stáda vyberajú tých najlepších a tých potom zúšľachtujú osobitnou a výnimočnou výchovou, ktorú si zasluhujú len takíto výnimoční jedinci. V živote ich neusmerňujú uzdami a opratami, ale na základe rozumu, prostredníctvom znakov a božských znamení. Väčšina ľudí však týmto symbolom vôbec nerozumie, pretože celý život prežili len v stáde. Veď ani obyčajné psy nerozumejú znameniam, ktoré sa používajú pri love. Podobne nie všetky kone chápu signály, využívané v jazdectve. No tie vycvičené pochopia príkaz priamo na základe hvizdnutia alebo dajakého zdanlivo nič nehovoriaceho cmuknutia. Takto od nich, zvierat, celkom ľahko dosiahneme presne to, čo potrebujeme pri love alebo v jazdectve. Zdá sa, že rozdiel, ktorý sme naznačili,²⁸ si uvedomuje aj Homér. Vešcov totiž rozdeľuje na obyčajných kňazov a vykladačov letu vtákov²⁹ a na tých, ktorí rozumejú reči samotných bohov a priamo si s nimi vymieňajú myšlienky.³⁰ O tejto druhej skupine Homér tvrdí tiež to, že budúcnosť len naznačujú: „... medzi ktorými Helén, milý syn Priama, dostal myšlienku, ktorá sa vskutku páčila premýšľajúcim bohom.“³¹ „Tak som totiž ja počul slovo nesmrteľných bohov.“³²

Aj vôľu kráľov a rozhodnutia veliteľov vojska sa bežní ľudia a radoví vojaci dozvedajú len prostredníctvom signálnych ohňov, zvuku trúb a oficiálnych výnosov, ale tí najvernejší a najbližší sa o všetkom tomto dozvedia osobne. Podobne aj božstvo sa iba máloktorým ľuďom, a to dosť zriedkavo, zjavuje osobne, no davu zosiela znamenia, z ktorých pozostáva veštecké umenie. Bohovia riadia životy len malého počtu vyvolencov, ktorých

²⁸ Ide o stoické delenie na „učené“ veštestvo, ktoré interpretuje znamenia, a „neučené“ veštestvo, ktoré pochádza zo snov a rôznych videní.

²⁹ *Il.* I 69, VI 76.

³⁰ *Il.* I 62, XXIV 221.

³¹ *Il.* VII 44.

³² *Il.* VII 53.

chcú urobiť veľmi blaženými a vskutku božskými. Duše, ktoré sa vymanili z kolobehu zrodu a ktoré sa už raz a navždy oslobodili od útrap tela – akoby ich niekto definitívne prepustil z otroctva –, sú podľa Hésioda ochrannými božstvami ľudí.³³ Ved' aj športovci, ktorí už prestali cvičiť, ani vo vyššom veku neprestávajú obdivovať víťazstvá iných a tešiť sa z pohľadu na vyšportované telá. Často iných nadšene povzbudzujú a niekedy pri nich dokonca chvíľu aj bežia. Podobne aj tí, čo svoj pozemský zápas už zdarne dobojovali a čo sa vďaka cnosti duše stali božskými démonmi, nepohrdajú celkom ľudskými záležitosťami, myšlienkami ani snahami. Veľkú starostlivosť prejavujú o tých, ktorí zápasia o tie isté ciele, spoločne s nimi horlia za cnosť, všeličo im prikazujú a rôznym spôsobom ich povzbudzujú. Robia tak najmä vtedy, keď vidia, že ich chránenci už takmer dosahujú vytúžený cieľ. Daimonion sa totiž nepribližuje ku komukoľvek.

Ved' aj ľudia stojaci na brehu mora sa na stroskotancov zápasiacich o holý život len mlčky prizierajú, ak sú od nich veľmi ďaleko. Ak sa však už stroskotanci dostali k brehu bližšie, všemožne im pomáhajú zachrániť sa: bežia k nim popri brehu, skočia za nimi do vody alebo ich aspoň povzbudzujú hlasným kričaním a mávaním rúk. Som si istý, že presne takto pôsobí aj daimonion. Keď sa topíme vo veciach tohto sveta a prechádzame mnohými telami, akoby to boli nejaké prostriedky na prepravu, daimonion nás dlho necháva bojovať len vlastnými silami. Celkom nečinne sa prizierá, ako sa snažíme v neľútostnom zápase zachrániť vlastnou cnosťou a dosiahnuť bezpečný prístav.

Pomoc môže očakávať len duša, ktorá už zdarne a statočne vybojovala mnohé zápasy a prešla nespočetnými vteleniami. Vtedy sa uzatvára dlhý kolobeh zrodenia a duša sa zo všetkých síl snaží uniknúť z tohto cyklu – chce sa dostať nahor. Až vtedy nastáva okamih, keď jej boh konečne neodopiera svoju pomoc a vysielá príslušného daimona, aby jej pomohol vo veľkom nebezpečenstve. Každý daimon sa snaží zachrániť inú dušu a robí to tak, že jej prikazuje, čo má robiť. Zachraňuje sa len tá, ktorá sa drží pri ňom a poslúcha ho. Ak neposlúcha, daimon ju opúšťa a duša sa už nemôže zachrániť.

Preklad vznikol ako súčasť riešenia projektu VEGA *Miesto kynizmu v sokratike* č. 1/0448/11.

Z gréckeho originálu kritického vydania *Plutarchi Moralia*, Leipzig: Teubner 1929 preložili, úvodom a poznámkami doplnili *Andrej Kalaš* a *František Škvrnda*.

Andrej Kalaš
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Gondova 2
818 01 Bratislava 1, SR
e-mail: andrejkalas@gmail.com

František Škvrnda
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Gondova 2
818 01 Bratislava 1, SR
e-mail: fero.skvrnda@gmail.com

³³ Hesiodos, *Opera et Dies* 122 sq.